

# مجموعه سنون

اثر

جمعیت علمیہ عثمانیہ

اوجنچی سندھ

نومرو ۳۰

جہادی الآخر

استنبول

جمعیت علمیہ عثمانیہ مطبعہ سندھ طبع اولمشر

۱۲۸۱

بولنوب فقط ممالك مجتمعه داخلنده بولناردن التمش التنى ييكى نوعما  
متمدندر. ممالك مجتمعه حكومتك اهالى مذكوره دن يتمش بش قبيله  
ايله مناسباقى اولوب بولار يكدىكرينه قطعاً ارتباطى اولمىدق  
جمله استقلال اوزره درلر.

(منيف)

(اوروپا دولترينك احوال حاضره سى) (مابعد)

اون بشنجى قرنه كلنجيه دكين اوروپا قطعه سنده بزم اسكى دره  
بكرى قيبلىندن برچوق امرا حكومت ايدوب بولر منصرف  
اولدقلى اراضى اهابسنى اسيركى استخدام ايله حقارنده انواع  
مظالم اجرا ايدرلر و انجى رهبان گروهى بو مثلاً مظلومين اهالى  
حقنده بعض مرتبه صحاب كوسترلر ايدى. دره بكرى محال  
مقدسه نى ايدى اسلامان دن نزع ايتك اوزره بالاتفاق برالشامه  
عزيمتلرنده صورتاً منسوب اولدقلى حكمدارلر بولارك غيوبتلرندن  
استفاده ايدرلر تشويقات واقعه لى اوزرينه اهالى متحداً امراى  
مذكوره حكومتدن اعراض ايدوب مذكور دره بلك اصولى بو  
وجهله بالتدرىج محو و مندفع اولدى و اول ائاده حرسيانلر بينته  
مذهبه تفرقه دو سمكه باشلايوب اوروپا اهابسنك افكارى بالكله  
تبدل ايلدى و هر كس تحصيل سعادت حال امله فنون و صنايع  
و تجارت رغبه ايتدكلرندن دولترك حال و هيئتلرينك انتظامى  
و دائره معاملات تجارتك توسعى و پورتكيزلك دفعه اول اوله رق

اقتصادی و سیر و سفر لری و فن طباعتک کشفی و عقائد خرسیتیانیہ  
عالمیہ بعض طرفلردن تعریضات وقوعی کی برطاقم حالات ظہورہ  
کندی . بروجه محرر اوروپادہ اصول اداره و افکار ناسمجہ وقوعبولان  
اشیو انقلابات جسمیہ مدنیت حاضرہ بی وجودہ کتوردی . خلاصہ  
کلام بیک در تبوز طقسان ایکی تاریخنده اوروپانک احوال پولیتقیہ سی  
همان بالکلیہ تقرر ایدوب دولتر قوانین و نظامات وضع ایدرک  
اولوقته قدر دوچار اولدقلری حال شورش اشتماللری کسب سکونت  
ایلدی و علوم و صنایع و سائر لوازم مدنیت کونبکون کسب ترقی  
و توسع ایدوب بالخصوص مؤخرأ وجودہ کلان بعض اختراعات  
نافعه سایہ سنده اوروپانک حالی بر صورت اخر کسب ایتدی .

ایتالیہ قطعہ سی علوم و معارفک منبعی اولوب هر طرفی معمور  
و آبادان بولنش ایسده حکومت عیدیه منقسم اولوب بوجہتله  
اجنبی حکمدارلر قطعہ مذکورہ اکثریای انداز تجاوز اولدقلرندن  
اوروپا قطعہ سنک محور پولیتقیہ سی مثابہ سنده ایدی .

الماتیہ دولت ایمراطوریہ سی ایسہ ایتالیانک شمال طرفلرینی ضایع  
ایدوب باقبسی دخی الکئورلکه و برطاقم کوچک امارتله منقسم  
اولغله اجراسی قوی اولدیغی حالده هیئت دولت غایت ضعیف ایدی  
و بو حکومتلردن الک زیادہ صاحب اقتدار بولسان اوستریا دولتنک  
دخی چه و مجارستان اوزرنده اولان حکومتی بر حال تزلزلده ایدی .

فرانسه دره بکلکلرینک انقراضی و مظالم و تعدیاتک منعیله برابر  
احقاق حق قضیہ مهمه سنک حسن اجراسی ضمنده محاکم منتظمه  
تأسیس اولنش و برطاقم ممالک علاوہ سیله توسیع دائرہ حکومت  
قلنبشیدی .

اسپانیا قطعه سنی قرون وفیره دنبر و بر طاقم حکومتاره منقسم اولندی  
حالده حکومت واحده هیئتنی کسب ایدوب عربلر خطه مذکورده بی  
بالکلیه تخلیه ایتشلا ایدی.

عثمانلر متصف اولدقلری کمال دلیری و بسالت اقتضا سنجیه فرات  
نهری ساحلندن صاوه نهرینه و قره دکز سواحلندن نیلک مصبیه  
قدر ضبط ایدوب همجوارلری بولسان ممالک سائریه دخی دهشت  
انداز اولشلا ایدی. وندیک جمهوری موره قطعه سنک بر مقدارینه  
وکریدو قبریس اطدلرینه و دیگر بعض ممالک معموریه مالک و دائره  
تجارتی واسع قوی الشکیه بر جمهور ایدی.  
اسویچره جمهوری دول معظمه صره سنه داخل اولدی.

انگلتره ده لانقاستر و یورق حاندانلری میانه سنده وقوعبولان محاربات  
دولتجه ضعف کلی ایراث ایدوب اسقوجیا قطعه سی هنوز انگلتره  
التحاق ایتامش و ایرلانده جزیره سی دخی حال عصیانده بولنشیدی.  
پورتیکرلر ممالک بعیده کشفیه اشتغال ایدوب اوروپانک بو مثللو  
حالتیه احاله نظر اهتمام ایتزل ایدی.

دایمارقه و اسوج و نوروج دولتلری حکومت واحده هیئتیه کیرمش  
ایسده یته افتراق ایتک اوزره ایدیلر.

له اولر حکومت انتخابیه اصولی اوزره یعنی اهلینک انتخاب ایتدیکی  
قرالارک تحت حکومتنده اوله رق اداره اولوب اکثریا سلطنت سنیه  
وروسیه دولتیله محاربه یه قیام ایدرلر ایدی.

یک درتیوز سکسان برتاریخنده روسیه لول مغولارک پنجه اسارتلرندن  
تخلیص کر بیان ایله شمیدیکی روسیه دولتی تشکیل ایلدیلر.  
اون بشنچی قرنک اواسطنده اوروپالولر یالکز بحر سفید و بحر بالظفده

سیر و سفر ایدوب بحر محیط شرقی پك معلومتری اولمدیغی حالده  
پورتکیرل بوائشاده اسپانیولرک تضییقات واقعہ سنہ مبنی ممالک  
بعیدہ ده اراضی تدارک اتمک مقصدیلہ بیک درتیوز اون طقوز  
سنہ سنہ افریقا سواحله عزیمت ایتش اولان بر قاج نفر پورتکیر  
مادیرا اطلہ سنی کشف ایتدیلر . بیک درتیوز اوتوز ایکی تاریخنده  
اسور اطلہری بولندی . بیک درتیوز اوتوز اوج تاریخنده بوجادور  
بروندن مرور و بعدہ دخی یشل برون و اولجوارده واقع دیگر اطلہ  
کشف اولندی . بیک درتیوز سکسان درت تاریخنده پورتکیرل  
کینہی بولدیلر و تاریخ مذکور دن ایکی سنہ صکرہ بارتلی ویاز نام  
ذات افریقائک منہای جنوبیہ سنہ قدر واصل اولمش ایسده  
امید برونندن اوتہیہ کبدہ مدی واسقودوغامہ نام ذات مذکور  
بروندن کچدرک ملتید حاکی طرفدن کندوسنہ ویرلش اولان  
قلاغوزک دلالتی ایله بحر محیط ہندی یہ متوجہاً حرکت ایدرک بیک  
درتیوز طقسان سکر سنہ سی شہر مایسنک بکر منجی کونی مالابار  
ساحله واصل اولدی . الحاصل تاریخ مذکور دن صکرہ پورتکیر  
اھالہ بسندن پك چوق کسان افریقا و اسپا سواحله یعنی یشل برونندن  
امید بروننہ و اورادندخی ہندستانہ و ہندستاندن ملاقہ و ہند  
چیندن ژاپونیایہ قدر منتشر اولدیلر . اشدہ پورتکیرل بروجہ محرر  
ہندستانہ برکسیرمہ یول ارامقدہ اولدقلری حالده جنوہ اھالہ بسندن  
قریستوف قولومبو نام ذات فطانت سمات علوم ریاضیہدہ اولان  
ید طولاسنہ مبنی ارضک کرویتی و اوزرنده دور اولنمق ممکن اولوب  
اولمدیغی مسئلہ سنی تدقیق ایله بونک امکانی تیقن ایدرک بر قاج  
سنہ لر وقو عبولان تصدیعات متوالیدسنہ مبنی اولوقت اسپانیسا

قرايچه سی بولسان ایزابلادن اوج قطعه سفینه الهرق امریکا  
 قطعه سنک کشفه تشبث ایتدی و بو بایده موفق اولش ایسه ده بیک  
 درتیوز طقسان طقوز تاریخنده فلورانسلی امریقو و سپوچی نام ذات  
 قطعه مذکوره نک بعض محاربتیه عزیمت ایدرک اولبایده بر قطعه  
 سیاحتنامه تألیف و نشر ایتمکله قطعه مذکوره مومی الیه قولومبولک  
 اسمیه موسوم اولوب مومی الیه امریقویه نسبتله امریکا تسمیه  
 قلندی.

مؤرخلرک روایتیه نظر رهبان طاقی زیاده نفوذ قزانوب پاپا  
 بولسان اونجی لئون دخی عثمانلورله محاربه ایتمک و سن پتروس  
 کلباسانی انشا ایلمک بهانه سیله اوروپاذه نگاه چیقارهرق هر طرفدن  
 کلی ایچه جعنه قیام ایتمی و بوقیلدن دیگر بعض حالات دخی  
 وقوعبولسی جهتیله بیک بشیوز اون یدی تاریخنده خرسیانلر  
 بیننه تفرقه دوشه رک پررتستانلق ظهور ایلدی و شوحاده سیله  
 اوتوز سنه آتش حرب و قتال علوکیه اولدی شویله که المانیای  
 قولیک طرفی و انجیل طرفی نامیه ایکی یه منقسم اولوب اوستریا  
 تجاوزی و المانیای تحفظی حائده بولنهرق محاربه یه قیام ایتدیلر.  
 فرانسه دخی بیک التیوز اوتوز بش تاریخنده واسوچ بیک التیوز  
 اوتوز تاریخنده محاربات مذکوره یه قاریشه رق اوستریانک تصورات  
 حریصانه سنک حیر فعله خروجنه ممانعتله برابر دیگر حکومتلرک تفرد  
 و استقلالیتلرینی محافظه ایتدیلر، بو ائاده فلنک الیه اسپانیا بیننده  
 موجود اولان برودت قدیمه تجدد ایدرک دولتین مشار الیهما بیک  
 التیوز یکرمی بر تاریخنده یکدیگری علیهنه اعلان حرب ایلدیلر.  
 و اول امرده اوستریالور غلبه ایدرک المانیای استیلا ایتدیلر ایسه ده

بعده اسونج دولتی اوستریالوره غالب کلوب بوتک نتیجہ سی اولہ رق  
 المانیانک ہیئت حاضرہ اتفاقہ سی منشکل و بو وجهله المانیہ  
 حکمداران مستقل اولدی . ہیئت مذکورہ نک محافظہ سی اوروپانک  
 موازنہ دولہ سی لوازمندن اولدیغنی بالجلہ دولتر بوتی تصدیق  
 ایدوب شو حال اوستریا دولتنک اوتہ دنبرو مظہر اولدیغنی کمال سطوت  
 و اقتدارک انکسارینی مؤدی اولدی . اشبو محاربہ دہ فرانسه واسوج  
 دولتری اتفاق ایتدیکندن بو حال دول شمالیہ نک اوروپا مسائلنہ  
 مداخلہ لینہ بر مقدمہ اولوب اسوج دولتی بوسیلہ ایله دول معظمہ  
 صرہ سنہ داخل وینلرنہ موجود اولان مباہیت دینہ زائل اولدی .  
 ایشتہ بیک التیوز قرق سکر سنہ سنہ قدر اختلافات دینہ اوروپا  
 دولترينک اساس پولیتقہ لری اولوب سنہ مذکورہ کانون اولنک  
 یکرمنجی کونی عقد اولمش اولان وستفالیہ معاہدہ سیلہ محاربات  
 مذکورہ نہایت بولدی .

اولوجہلہ مصائب حرب و قتال مندفع اولہ رق حصولہ کلان  
 آسایش حال و فراغ بال سایہ سنہ ہر کس تحصیل علوم معارف  
 ایلہ اشتغال ایدرک متقدمینک انارمدنی تیجدد و بعض ذوات معارف  
 سماتک ظہوریلہ علوم و فنون کسب حیات تازہ ایلدی . ازجلہ  
 بیک بشیوزیکرمی بش خلانده المانیہ دہ قوپرنیق نام ذات ظہور  
 ایدرک اولوقته قدر کرہ ارض ثابت اولوب شمس انک اطرافندہ  
 دوران ایدرظن اولندیغنی حالہ بالعکس شمس عالمک مرکزی  
 اولوب کرہ ارض مریخ وزھرہ کبی کواکب سیارہ دن اولدیغنی  
 و شمسک اطرافندہ عطارد سکسان یدی و زھرہ ایکوزیکرمی درت  
 و کرہ ارض اوچوز التمش کوندہ و مریخ بر سنہ اوچوزیکرمی

بش کونده و مشرئ اوز بر سنده و زحل یکر می طقوز سنده  
 دوران ایتدیکنی کشف و اثبات ایتش و بونلر بعده دلائل عدیده ایله  
 تحقیق ایدوب بووجهله مومی الیه هیئت جدیده تک موجدی بولمیشدر.  
 یک بشوز التمش بر تاریخنده انکترده باقون نام ذات ظهور و اکثر  
 علوم و فنونک توسیعنه بذل مقدور ایدوب پک چوق مسائل مشکله تک  
 حله موفق اولمیشدر. ازجمله هوانک ثقات و الاستقانی کشف  
 ایدوب بعده بونلری غالبه و توریحلی اثبات ایتدیلر و اجسامک  
 اجزاسی ینشده اولان قوه جاذبه یی دخی بولوب بعده انکتره  
 حکما سندن یوتون بونی ظاهره اخراج ایلدی.

یک بشوز التمش درت تاریخنده ایتالاده تولد ایتش اولان مومی الیه  
 غالبه دخی مشترینک پیکاری اولدیغنی تحقیق و بونلرک مدت  
 دورلرینی تعیین ایلدی. مومی الیه علم هیئتجه سالف الذکر قورنیکک  
 مذهبی تأید ایتدیکندن و بوا یسه دین عیسوی یه مغایر کورنیدیکدن  
 مؤلفانی انگریسون (۱) مجلسنه حواله اولندی و اولیاده مجلس  
 مذکور طرفندن مظهر توبیخ و عتاب اوله رق بوندن نکول ایلمسی  
 اکیداً کندوسنه امر و تنبیه قلندی. بونک اوزرینه اوزن الی سنه  
 اختیار سکوت ایتش ایسه ده ارتق صبر ایده میرک کره ارضک  
 شمس اطرافنده متحرک اولدیغنه دائر برکتاب تألیف ایلدی. اشبو

---

(۱) انگریسون بر جمعیت رهبانیه در که اوروپانک بعض محفلارنده  
 و خصوصیه اسپانیاده جابجا تشکل ایدوب قتولیک مذهبی  
 خلافتده بولناتلرک تصحیح اعتقادینه مأمور ایدی و شو مقصده  
 دسترس اولقی اوزره هر درلوتدایر شدیده اتخاذه مآذون اولوب  
 حتی مخالفلرینی حیا احراق بالنار ایلر ایدی.



کتاب مجلس مذکورہ لدى المعاینہ عقائد ذیلیہ بعض مرتبہ مغایر  
بولندیغندن مؤلفک نفیسہ حکم اولدی، منقاسنہ کیمزدن اول مجلس  
مذکور حضورندہ دیزچوکدیریلہ رک وانجیل شریفہ ال باصدی ریلہ رق  
اعتراف جرم و خطایہ اجبار اولندیغندن مومی الیہ بالضرورہ  
بونلری اجرا ایتدکن صکرہ قیام ایدوب وومع مافیہ دورایدن کرہ  
ارضدر، دیدیکی مشهوردر.

بیک بشیوزیتمش برتاریخندہ المایادہ تولد ایتمش اولان کیلہ نام ذات  
ضیاتک تناقص قوتی ابعادک مر بعلریلہ متناسب اولدیغنی وشمسک  
قوة جاذبه سنک دخی شوقانونہ تابع بولندیغنی اثبات ایتمش ایسده  
شمسک کواکب سائرہیہ نسبتلہ قوة جاذبه سنک تأثیری بعدلک  
مر بعلریلہ متکافیہ متناسب اولدیغنی درک ایدہ مامش و بونی مؤخرأ  
نیوتون کشف ایلہ کسب اشتہار ایلشدر ویکرمی سنہ متمادیا  
اوغراشدقدن صکرہ کواکب سیارہ دورانلرینک مربع زمانلری  
مسافدلک مکعبلریلہ متناسب اولدیغنی تحقیق ایلشدر وکواکب  
سیارہ مدارلرینک دوائر صحیحہ اولدیغنه و مریخ ایلہ شمس یلیندہ  
اولان بعدلک مناوبہ تزیاد و تناقص ایتدیکنہ نظراً مدارات مذکورہ نک  
بیضی اولدیغنی فہم ایتمش ایسده بونی کرکی کبی اثبات ایدہ میوب  
فقط چوق وقت چالشدقدن صکرہ کواکب سیارہ نک مدارلری  
دوائر صحیحہ اولیوب شمس دخی انلرک وسطندہ بولندیغنی و مذکور  
مدارلر قطع ناقص شکلندہ اولہ رق شمس بونک نقطۂ احتراقلرندن  
برندہ بولندیغنی کشف و تحقیق ایلشدر.

انکلترہ دہ بیک التیوز فرق ابکی تاریخنندہ نیوتون ظہور ایدرک علم  
ہبت و حکمت طبیعیہ دہ دائرہ ک چوق تحقیقات اجرا و کتب نفیسہ  
تألیف ایلدی.

فرانسه ده بيك التيوز قرق يدي سنه سنده ظهور ايتمش اولان پاپن  
نام ذات بخارك قوه الاستيعيتني كشف و بونك بالخصوص سير  
سفائنده استعمالني ارائه ايتمش و بو وجهله ابنای جنسنه بريوك  
خدمت ايتلشدر.

خلاصه كلام قرون وسطاده بين الناس شايع اولان اعتقادات باطله  
كلياً مندفع اولدى. كره ارض ثابت اوليوب شمسه اطرافنده  
دوران ايتديكي و سيارات سائرتهك بو وجهله متحرك اولديغي تحقيق  
و بخارك قوتي كشف اولته رق خلق استحصال رفاه و سعادت حال  
امرنده قواى طبيعیه استعمالنه باشلاديلر و منافع مادييه نك زياده  
توسع و تكثير ايتمشي ثروت عامه حقهده برطاقم اصول حكمت شمول  
متضمن بر علم مخصوص حدوشي داعي اولدى شويله كه اون النبي قرننه  
ماهيت ثروته دائر برطاقم افكار باطله دوران ايلرايى. اسپانيولار  
ذی قيمت معادني عين ثروت عدايتدكلرندن بشقه صورته تحصيل منافعه  
صرف ذهن ايتيوب همان همتلري مكسيقا معدنلرندن كليتلو  
التون و كوش استخراجنه مصروف اولديغي حالده بونلر از وقت  
ظرفنده اللرندن چيقه رق زراعت و حراثله اشتغال ايدن ممالكه  
انتقال ايلدى و اون يدينجي قرننه بر ملكتك حصول ثروتي درون  
ملكتهده چوق نقود تراكم ايتسنه و ممالك اجنبيهه ممكن مرتبه چوق اشيا  
فروخت اولتوب انلردن از اشيا اشتر اولنسنه متوقفدر ظن اولنديغندن  
بعض دولتلر امتعه اجنبيهك كند و ملكتلرينه ادخالنه مانع اولولر  
ايدى. مونسكيو نام مؤلف مشهور دخی علم مذكوره دائر بعض  
قواعد وضع ايتمش ايسهده غوريني ايله طيب كوستي بو بابده چوق  
خدمت ايلش و حتى مومي ايله غوريني هر كس استديكي صنعتله

اشتغال ایدوب استدیکی فیئات ایله استدیکی محله فروخت ایلمی  
عموم حقدنه الک خیرلو صورت اولدیغی و سرستی تجارت حفظ  
و غلاتک منع وقوعنه و ثروت عمومیه‌نک ازدیادینه وسیله قویه  
اولدیغی بیان و تحقیق ایلشدر و فرانسه قرالی اون بشخی لوئینک  
طیبی بولسان مومی ایله کوسینی حرف و صنایعی منبع ثروت عد  
ایتموب زراعت و حرشته اهمیت ویرمش و تکثیر نفوسدن زیاده  
محصولات اراضینک توفیرینه سعی اولمنسی اقتضا ایده جکنی ادعا  
ایتمش ایسه‌ده بو بایده خطاسی درکار اولوب چونکه امر زراعتک  
اعظم وسائط ثروت اولدیغی جای اشکال دکل ایسه‌ده زراعت  
و حرشته واسطه سیله حاصل اولان خام اشیایی صنایع برحسن قالبه  
افراغ ایله منفعت و قیتمی تزید ایلدیکی دخی غیر منکر در.

بیک یدی یوز طقسان تاریمخنده اسقوچیاذه ظهور ایدن ادام سمیک  
علم ثروته دائر وضع ایتمش اولدیغی قواعد ده‌ها زیاده موافق حقیقت  
اولوب بونک قولنجه منابع ثروت اولان فلاحت و صنعت و تجارتک  
مطلقا سعی و عمله متوقف اولدیغی و هر حالده قاعده تصرفه  
ربایته سرمایه ادخار اولوب هر کسک سر بستانه تجارت  
و صنعتله مشغول اولسی اقتضا ایده جکنی و بر صنعتک ممکن مرتبه  
بش اون و ده‌ها زیاده اشخاصه تقسیمنده فائده کلبه اولوب مثلا  
اون نفر عمله بشقه بشقه ایشلدکلری حالده کونده یالکز درت بش  
یوز طوبلو ایکنه اعمال ایده بیلوب حالبوکه بونز طوبلو یایمق ایچون  
اقتضا ایدن ایشلری بینارنده تقسیم ایتمه ل کونده قرق سکر بیک  
ایکنه اعمال ایده بیله جکلرینی بالفعل اثبات ایلشدر. تحریر و سائط  
ثروت ناهیهله تألیف کرده سی اولان کتاب حکمت نصاب بتون

انكليه ملتك افكارىنى تبديل ايتسدر. اشته انكليه نك مرتبه علياى  
ثروت و اقتداره ارتقاسى اشبو علم جليل المنافع انتشارى سايه سنده  
اولديغى بى اشتباهدر.

(بقيدسى صكره)

(محمد شوقى)

از خلفاى اوطه ترجمه باب على

### (مزاج هواى استانبول)

استانبول نشب و فراز اوزرنده واقع اولوب ايكي ثلثى دخى ذرياييله  
محاط بولنديغندن ايچنده تكون ايدن مر دالقلر بالطبع دكره جريان  
ايدوب اورادن دخى اقتديله محال بعديه مندفع اولور وحواليسنده  
هوايى افساد ايدو جك بتساقاق و امشالى محللر اولديغى مثلاو هر  
طرفى كشاده اولديغندن دائما هواسى تجدد ايدر و اشته شو اسبابه  
مبنى هواسى غايت صاعلم و لطيفدر.

هواسنك مزاجى پك متلون اولوب خصوصاً بهار و خريف موسملرنده  
پك چوق تبدل ايدر. مثلاً صبا حلين غايت اچق و لطيف اولوب  
هيچ تغير مامول اولمز ايكن يارم ساعت كچمكسز ين بلوط پيدا  
و يغمور نازل اولور و بعض كره دخى بر كون حرارت اون بش ارن  
التي درجه يه واصل اولمش ايكن بغته و يا خود بر كون ظرفنده اون  
و طقوز درجه يه تنزل ايدوب بعضا دخى بونك عكسى وقوعه كلور.  
اشته بو وجهله عظمهر اولديغى تبدلات هوايى سى برى برى اوزرينه